

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE ÇİRKİN VE ÇİRKİNLİK

Kürşat Şamil ŞAHİN¹

Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, kursatsamil@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0141-5748>

Şahin, Kürşat Şamil. "Klasik Türk Şiirinde Çirkin ve Çirkinlik". ulakbilge, 51 (2020 Ağustos): s. 869–883. doi: 10.7816/ulakbilge-08-51-01

ÖZ

Çirkinlik, anlamını ve tanımını güzellik üzerinden şekillendiren bir kavram ve görüntü olmuştur. Çağlar boyunca çirkinliğin tanımı da güzelliğin zıttı biçiminde yapılmıştır. Dünya edebiyatında ilk örneklerden itibaren güzelliğin zıttı olarak tanımlanan ve tasvir edilen çirkinlik, kendi görüntüsünü de güzellik anlayışının değişmesine paralel olarak değiştirebilmiştir. Klasik Türk şiirinde de çirkinlik anlayışı, bu genel eğilimin yansımalarını barındırır. Bununla birlikte klasik şiir kendine özgü dinamiklerin etkisiyle çirkinliğe dair karakteristik ve farklı bir tablo da ortaya koyar. Klasik şiirde bu karakteristik tablonun ortaya çıkmasında fiziksel algı kadar ahlaki anlayışın da belirleyici olduğu söylenebilir. Bu makalede öncelikle edebi metinlerdeki çirkinlik anlayışına dair genel bir çerçeve çizmek amaçlanmıştır. Sonrasında klasik Türk şiirindeki çirkin anlayışının fiziki sınırları ortaya konmuştur. Klasik Türk şiirinde fiziki sınırların ötesinde çirkinliğe dair algı ve anlayışın hangi kavramlarla birlikte ele alındığı üzerinde de durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, çirkin, çirkinlik

Makale Bilgisi:

Geliş: 12 Mayıs 2020

Düzeltilme: 14 Haziran 2020

Kabul: 21 Haziran 2020

Giriş

Farsçadan dilimize geçmiş olan çirkin kelimesi Türkçe sözlükte; “göze veya kulağa hoş gelmeyen, güzel karşıtı” ya da “hoş olmayan, yakışık almayan davranış veya söz” olarak açıklanır (TDK, 1988: 490). Edebi eserlerde genellikle çirkinle eş anlamlı olarak Arapça kubh (kabîh, vech-i kabîh), Farsça zişt (zişt-rû, zişt-likâ, zişt-sûret) ve bed (bed-rû, bed-likâ, bed-çehre, bed suratlı, bed-sûret) kelimeleri kullanılır. Kubh: “çirkinlik, ziştlik, çirkin iş, kötü fiil ve amel”; zişt: “çirkin, kubh, kerîh”; bed ise “kötü, fenâ, redî, çirkin, nâhoş” anlamlarına gelir (Şemseddin Sami, 2008: 282, 265, 1049). Ayrıca çirkinliği ifade eden bu temel kavramların “kötü” anlamı da vardır.

Sanat eserlerinin merkezinde çoğunlukla güzel/güzellik vardır ve eserlerde güzel/güzellik yüceltilmiştir. Güzelliğin daha belirgin hâle getirilmesi için çirkinlikten yararlanılmıştır. Yani çirkinliğin sınırlarını toplum tarafından kabul görmüş olan güzellik anlayışı belirlemiştir. Bu bakımdan çirkinliğin tanımı ve sınırları da güzelliğin kazandığı anlam çeşitliliğine bağlı olarak farklılaşabilmiştir. Bu farklılaşma, çirkinin somut olarak gösterilmesi yahut tanımlanmasının ötesinde güzel olmayan her durumu ifade etmeye kadar ilerlemiştir. Umberto Eco, çirkinliğin Antik Yunan’dan beri güzelliğin ve iyiliğin zıttı olarak anlam kazandığını belirtir: “Platon Devlet adlı yapıtında çirkinliğin ruhun iyiliğinin tersi olduğunu ileri sürmüştür ve gençlere çirkin şeyleri betimlemeden uzak kalmaları tavsiyesinde bulunmuştur.” (Eco, 2009: 30). Çirkinlik üzerine düşüncelerini dile getiren düşünürlerden biri olan Rosenkraz da çirkinin güzelin karşıtı olduğunu ve güzel kavramından ayrı düşünülmemeyeceğini söylemiştir. Ona göre “güzeli anlatan sanatçılar çirkin olandan kaçamadığı gibi, gülünç olanı üreten sanatçı da aynı şekilde çirkinden hiçbir şekilde kaçamaz.” (Rosenkranz, 2018: 20-21).

Çirkinlik, klasik Türk şiirinde de güzelliğin ve iyiliğin zıttı olarak kabul görmüştür. Klasik şiirin karakteristiğine uygun biçimde -güzelliği ifade edenler kadar olmasa da- çirkinliği anlatmak için de kalıplaşmış ifadelerden yararlanılmıştır. Çirkinliğin güzelliğin zıttı olarak klasik Türk şiirinde somut biçimde tasvir edildiğini bunun yanı sıra mecazlı, istiareli kullanımlarla soyut bir anlam da kazanabildiğini görmek mümkündür.

Türk toplumunda insanın iç dünyasının dışa yansıdığına inanıldığından kişinin bedensel özellikleriyle karakteri ve ruhi nitelikleri arasındaki ilişki hep araştırılmıştır. Bilindiği gibi Türk edebiyatında görünüş ile kişilik arasındaki ilişkiyi konu edinen “kıyafetnâme” türü eserler kaleme alınmıştır. Türk toplumundaki güzel ve çirkin algısının sınırlarını ve güzellikle ilgili toplumdaki somut ölçü ve değerleri anlayabilmek için kıyafetnâmelerden yararlanmak mümkündür. Mesela kıyafetnâmelerde; kalın ve kaba deri, dar veya yumru alın, eğri sırt, sarı veya siyah ten, kalın, sarkık ve büyük dudak, kısa boy, sarı, kırmızı saç ya da kellik, çok uzun veya kısa kulak, eğri, kalın kaşlar, yumru, çıkık, çukur, donuk, mavi ve yeşil gözler, büyük ve uzun burun, düzensiz, çarpık diş, dar ve kısa çene, kalın baldır ve kalça, orantısız, çarpık el ve ayak, uzun ve yuvarlak karın, eğri ve dar omuz, çok uzun ve ince boyun gibi fiziki özellikler çirkin bulunmuştur (Bozkurt, 2008: 71-84).

Kıyafetnâmelerden de anlaşılacağı üzere fiziki çirkinlik ile karakter çirkinliği arasında bağ kurulmuş, çirkinlik görüntü ile karakterin uyumlu birlikteliği ile teşhir edilmiştir.

Bilindiği gibi klasik Türk şiiri, ele aldığı kavram ve meselelere yalnızca maddi unsurlar üzerinden bakmaz. Bu kavram ve meselelerin tasavvufi boyutunu da ortaya koyar. Çirkinlik de klasik şiirde tasavvufi açıdan ele alınan konulardan biridir. Çirkinlik, tasavvufi açıdan insanın dış görünüşü değil onun içindeki ruh üzerinden tanımlanır. Kötülüğün ve çirkinliğin kaynağı insanlardır. Önemli olan davranış ve eylemlerimizin güzelliğidir. Mesela, Hamâmizâde İhsan, “eşkâlimizin çirkinliği ortadayken aynanın bizi güzel ve süslü göstermesini bekleriz” diyerek iyi davranışların insanlar için güzel olarak değerlendirilebileceğine vurgu yapar:

Onda sûret-yâb olurken ziştî-i eşkâlimiz

Sûret-i âyineden zîbende sûret bekleriz (Hamâmizâde, K.1/8; İsen-Canım, 2019: 46).

Bu beyitte dikkat çeken unsur, şairin insanın eşkâlini bir bütün halinde ‘çirkin’ bulmasıdır. Meseleye tasavvufî açıdan yaklaşan şair, insanın dış görünüşünün mühim olmadığını, asıl iyilik ve güzelliğin davranışlarla ortaya çıkabileceğini vurgulamak için bu genellemeyi yapmıştır.

Ahmed-i Rıdvân da Hamâmizâde İhsan’a benzer şekilde güzelliğin doğrulukla ortaya çıkabileceği üzerinde durur. Şaire göre güzelliği görebilmenin şartı güzel bakmaktır. Ahmed-i Rıdvân, bu güzel bu

çirkin diyerek dünyaya eğri bakmayıp her şeyin doğrusunu görmenin önemine vurgu yapar. Çünkü güzellik tek başına anlaşılmaz.

Bu çirkin bu güzel dirsın cihâna eğri bakarsın

Eğer sen râst-bîn olsan gerekdür zıftı çün zîbâ (Ahmed-i Rıdvân, K. 5/6; Çeltik, 2017: 48).

Tasavvufi anlayışta dünyevi değerlerden uzaklaşma temelli zihni yapının bir uzantısı olarak çirkinlik de görüntünün, görünenin ötesinde değerlendirilir. Bu değerlendirme biçimi toplumsal ahlak anlayışının da bir yansımasıdır. Dolayısıyla klasik şiirde çirkinlik, tasavvufi açıdan bir değerler sorunu olarak ele alınmıştır denilebilir.

Çalışmada edebi metinlerdeki çirkinlik anlayışına dair genel bir çerçeve çizmek ve klasik Türk şiirindeki çirkin anlayışının fiziki sınırlarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Eserlerden seçilen örneklerden hareketle klasik Türk şiirinde çirkinliğin tezahürü, çirkinliğe dair algı ve anlayışın hangi kavramlarla birlikte ele alındığı üzerinde durulmuştur.

Çirkinliğin Fiziki Sınırları

Klasik Türk şiirinin anlam dünyasında çirkinlik, kalıplaşmış kavram ve benzetmelerle ifade edilmiştir. Çirkinlik emareleri ana hatlarıyla bellidir. Aslında güzelin dışında kalan her şey çirkindir diyebiliriz. Klasik şiirde; beyaz ve parlak yüzlü, uzun boylu, ince belli, siyah saçlı, siyah gözlü, küçük burunlu, dudağı nokta, dişleri inci gibi olan bir güzelden bahsedilir. Güzelin ve güzelliğin değerini ortaya koyabilmek için çirkinliğin zıt bir ölçüt olarak kullanıldığı da görülür ki bazı şiirlerde bahsedilen bu güzele kıyasla cennetteki huriler bile çirkin görünür:

Gören sanur ki bir hûr-ı behiştür

Velî sinün katunda katı zıftür (Gül ü Hüsrev, b.3689, Kızıldaş, 2018: 503).

Türk toplumunda güzel nurlu, çirkin ise nursuzdur. Güzellik söz konusu olduğunda beyaz ve parlaklıkla ilgili kavramlar, çirkinlikte ise siyahlıkla ilgili kavramlar ön plana çıkar. Yani çirkinlik emarelerinin başında "siyah tenli" olma gelir. Mesela Hüsri ü Aşk'ta, Aşk Kalp diyarına giderken bir devle karşılaşır. Bu devden ve onun askerlerinden bahsedilirken onların siyah yüzlü ve ayrılık gecesi gibi çirkin oldukları söylenir.

Bir dîv ki var niçe sipâhı

Her birisi ma'den-i siyâhî

Mânend-i şeb-i firâk bed-rûy

Kan teşnesi mürde fil-i bed-bûy

Ferhâd ile Şîrîn'de kan dökücü korkusuz haramiler siyah yüzlüdür:

Harâmîler durur hûnî vü seffâk

Siyeh-rû seng-dil tûnî vü bî-bâk (Lâmi'î Çelebi, Ferhâd ile Şîrîn 3572; Esir, 2017: 110)

Bir diğer çirkinlik emaresi ise kısa boylu olmaktır. Dev gibi mitolojik varlıkların dışındakiler genellikle kısa boyludur. Çünkü kısa boylular, fitneci ve düzenbaz olarak değerlendirilir. Klasik şiirde, güzel nasıl uzun boylu ise çirkinin de bittabi boyu kısa olacaktır. Nâli Mehmed Efendi Tuhfetü'l-Emsâl mesnevisinde Mîr adlı güzeli elde etmek isteyen Çerdûn'un kısa boylu ve çirkin olduğunu belirtir:

Kâmeti kûtâh adı Çerdûn idi

Şekli bed ü heykeli mel'ûn idi (Nâli, b.605; Selçuk, 2017: 90)

Güzel genç ve tazedir, çirkin ise yaşlı ve eskimiştir. Hüsri ü Şîrîn'de yaşlı bir kadın tasvir edilirken şu ifadelerle yer verilir: Cildi buruşmuş, yüzü gözü kaymış, ağzı bozulmuş, dişleri dökülmüş, bendi boşanmış, uzuvları sökülmüş olan kadının; memeleri çekilmiş kuru bir hayvan derisine benzer. Boynu ince bir kıl gibi olan bu kadının yüzünde sadece sivri bir burun kalmış ve rüzgârdan avurtları şişmiştir:

Nigârün varidi bir pîr ebesi
Ki virmişdi anasına dedesi

Yüzi gözi egilmiş hem buruşmuş
Biribirine sarmaşmış kırışmış

Bozulmuş agzı dendânı dökülmüş
Boşanmış bendi a'zâsı sökülmüş

Bicikleri sogulmuş çün kuru hîk
Teninde gerdeni san müy-ı bârîk

Yüzinde bir burun kalmış sövelür
Avurtlarına yel gitmiş kovalur (Hüsrev ü Şîrîn, b. 4156-4160; Tavukçu, 2020: 324)

Çirkinin ağzı ve dudakları büyüktür. Tutmacı, Gül ü Hüsrev mesnevisinde Gül'ün dayesini tasvir ederken onun çirkin yüzlü, deve dudaklı, maymun gözlü, yanakları ceviz gibi saçaklı, uğursuz ve zalim olduğunu söyler:

Görürler dâyeyi bir zişt yüzlü
Deve dudahlu vü bûzîne gözlü

Yanahlar cevz bigi rîşe rîşe
Cefâ 'âdetlü nahs u cevr-pîşe (Gül ü Hüsrev, b. 3261-3262; Kızıлтаş, 2018: 464).

Yine Gül ü Hüsrev'de, insan eti yiyen bir zenciden ve onun kızından bahsedilirken bu zencinin burnu hıyara, kızının burnu da patlıcana benzetilir. Zencinin kızının teni törpü, kılı kirpi, karnı ise cıva tulumu gibidir:

Meğer bir zengî merdüm-hâr vardı
Yatur gördi anı üstine vardı

Kad u bâlâsı benzerdi çınâra
Yüzi üstinde burnı bir hıyara (Gül ü Hüsrev, b. 2380-2381; Kızıлтаş, 2018: 386).

Merger ol zengînün bir kızı vardı
Sanasın mutlaka dîv-i sakardı

Teni yumşahlığı dörpi bigiydi
Kılı ser-tîzliği kirpi bigiydi

Çü bâdencân idi yüzinde burnı
Sanasın jîveye tulumdı karnı (Gül ü Hüsrev, b. 2407-2409; Kızıлтаş, 2018: 388).

Güzel ve güzelliğin tasvirinde olduğu gibi çirkin ve çirkinlik anlatımlarında da mübalağalı ifadeler göze çarpmaktadır. Güzel tasvir edilirken yapılan benzetmelerin zıttı çirkinini anlatırken karşımıza çıkmaktadır. Genellikle sevilmeyen varlık ve şahıslar ile kötü karakterler, çirkin olarak tavsif edilmiştir. Çirkin bir sevgiliden bahsedilmemiştir. Sevgilinin, yüzü gibi güzel hasletleri vardır, ona çirkin huy yakışmaz. Aşığa yüz vermemesi, rakiple gezip dolaşması bile onun güzelliğine halel getirmez.

Hüsne ger zişt virüp dildâr gelmez gelmesün
Mest tâvus tek bezenmiş yâr gelmez gelmesün (Nigârî, G. 532/1; Bilgin 2017: 315)

Klasik Türk şiirinde çirkinliğin fiziki sınırları genellikle nursuz, siyah tenli, kısa boylu, büyük ve sarkık dudaklı, kocaman ağız ve burunlu, çukur ve donuk gözlü gibi ifadelerle belirlenir. Bu fiziki sınırların belirmesinde çirkin addedilen kişilerin konumuna da dikkat çekmek gerekir. Zira çirkin olarak tavsif edilenler genellikle âşığa şerri dokunan yaşlı ve kötü kadınlar ile rakip gibi karakterlerdir.

Çirkin ve Çirkinliğe Dair Başlıca Anlatımlar

Klasik şiirde, çirkinliğiyle tebarüz etmiş şahıslar içerisinde âşık, rakip, tarihî ve mitolojik bazı kötü şahsiyetler ön plana çıkar. Dünya, felek ve talih ise çirkin olarak nitelendirilen diğer varlık ve kavramlardır. Klasik şiirde çirkinlik söz konusu olduğunda ilk akla gelen varlık "rakip"tir. Sevgili her gün rakiple şehirde dolaşır ve bu durum âşıkların ızdırabını artırır. Bu yüzden âşıklar rakibi istenmeyen çirkin bir varlık olarak tasvir ettikleri gibi sosyal açıdan da onu en düşük statüde tutmak istemişlerdir. Örneğin; Âhî, çirkin rakibin sevgilinin kapısındaki köpek kadar bile değeri olamayacağını belirtir:

Rakîb-i bed-likâ cânâ cihânda bulmamışken yer

Neden ana bu 'izzet kim seg-i kûyunla yâr ancak (Âhî, G.45/4; Kaçalın, 2018: 28)

Çirkin rakip bir insan bile değildir. Cenâbî, üzerine altın işlemeli elbise giymiş çirkin rakibi, palanı olmayan ve üstüne bir çul örtülmüş eşeğe benzetir:

Egine zer-keş libâs almış rakîb-i bed-likâ

Çul urunmuş üstüne bir har durur pâlânı yok (Cenâbî, G. 160/6; Kesik, 2018: 128)

Yine Kalkandelenli Mu'îdî, sevgiliyle yakınlaşanları çirkin ve meymenetsiz olarak değerlendirir.

İnce bilünü çekdi mi düşmen kenâre âh

Sîne-be-sîne sardı mı ol bed-likâ seni (Mu'îdî, G.437/5; Tanrıbuyurdu, 2018: 374)

Rakip genelde yaşlı, kötü karakterli, siyah ve çirkin suratlıdır. O; kâfir, Fir'avn, şeytan, dev, Ehremen gibi varlık ve şahıslara benzetilir (Şentürk, 1995: 355-410). Bu çirkin rakip; topal, kör, eğri ve acayip görüntüsüyle insanoğluna bile benzemez:

Ey rakîb-i bed-likâ vü leng ü kûr u kej 'aceb

Âdemî-zâdem mi dersin sen de bu endâmıla (Beyânî, G.662/4; Başpınar ty 471)

Rindleri ayıplayan zahitler de çirkindir. Esrâr Dede, dervişlik zevkini bilmeyen, onların yaptıklarını anlamayan ve dervişleri ayıplayanların çirkin tabiatlı olduklarını ve köpek gibi sürekli kavga ettiklerini söyler:

Münkirân-ı zevk-i dervişân olan ta'ânlar

Hûy-ı ziştîyle ederler seg gibi dâ'im nizâ' (Esrâr Dede, G. 135/15; Horata, 2019: 258)

Çirkinlik ve kötülük birbirine en çok yaklaşan, birbiriyle örtüştürülen kavramlardır. Klasik Türk şiirinde anılan kötü şahısların birçoğu çirkindir. Kendisi çirkin olanın eylemlerinin de çirkin olacağı düşünülmüştür. Klasik Türk şiiri estetiğinde -pek çok konuda olduğu gibi- kötü ve kötülüğün çerçevesi de idealize edilmiş bir biçimde karşımıza çıkar. Kötü olan davranışlar ya da kötü olan şahıslar belli mazmunlarla dile getirilmiştir. Şairler geleneğin belirlediği bu şahsiyet ve tipleri anarak kötülük konusunu şiirlerinde işlemişlerdir (Kardaş, 2019: 1259). Aynı şekilde idealize edilmiş ve kötülükle bütünleşen bir çirkinlikten de söz etmek mümkündür. Sahip olduğu güzellik ile aldatıcı görünen varlıklar bile başka bir kılığa büründükleri için güzel görünürler. Dolayısıyla hakikatte çirkin olan varlıklar kötü oldukları için güzel görünür.

Gazellerdeki rakip tiplmesi mesnevilerde kötü şahıs olarak karşımıza çıkmaktadır. Rakip tipinin daha belirgin ve ayrıntılı bir şekilde mesnevilerde tasvir edildiğini söylemek mümkündür (Şentürk, 1995: 344-355). Çirkin şahısların birçoğunun yaşı ilerlemiştir. Aşk mesnevilerinde zikredilen kötü ve çirkin karakterlerin büyük bir bölümü aynı zamanda yaşlıdır. Ferhad'a Şîrîn'in öldüğü yalanını söyleyen yaşlı kadını Ahmed-i Rıdvân şu şekilde betimler:

Meger varidi bir cādû acûze

Ki çoğ eskitmişidi keş u müze

İşi telbîsidi tezvîr ü vesvâs
Ki mekrinden anun ürkerdi Hannâs

Bügü itse yire taşlar yagardı
Meh-i çarhı inek bigi sagardı

Kerîhidi be-gâyet zişt-çehre
Boyanurdı görenler anı zehre

Görenün korkudan ödi sıdardı
Teninden cânı ürkerdi giderdi

Gözinün şîşesi pür-semm-i kâtil
Kolu-y-idi içi zehr-i helâhil

Gözi tokunduğı kalmazdı diri
Yüzini görenün gûridi yiri

Başı tazlak saçı dökülmüşidi
Bili sarsak iki bükülmüşidi

Koca pisler bigi söylerdi sözi
Kolu dökmiş poha benzerdi yüzi (Hüsrev ü Şîrîn, b. 2561-2569; Tavukçu, 2020: 204-205)

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi işi hile, yalan-dolan olan bu kocakarının iğrenç ve çirkin bir yüzü vardır. Onu görenlerin korkudan ödü patlar. Gözünden zehir saçan bu kadının baktığı kişi canlı kalmaz. Saçları dökülmüş, beli bükülmüş ve yüzü boka benzeyen bu kadının sözleri de kendi gibi pisliktir.

Güzellik nasıl güneş, nur, seher vb. gibi beyazlık ve parlaklıkla ilişkilendirilmişse doğal olarak çirkinlik de bunların zıttı unsurlarla anlatılmıştır. Behrâm-ı Gûr'un hayatının anlatıldığı Aşkî'nin Nizâmî'den tercüme ettiği Heft Peyker adlı mesnevîde can alıcı çirkin devlerden bahsedilirken onların zenciler gibi siyah tenleriyle seherin zıttı gibi görüldüğü ve zebaniden beter olduğu vurgulanır.

Lefçeleri Zengîler gibi siyah
Başlarında kir u katrândan külâh

Her birisi gâv gibi şâh-vâr
Var hem hortûmları pîl-vâr

Sûretiyle kamusu zıdd-ı seher
Münkir ü zişt ü zebâniden beter

Çıgırışuban çün açarları dehân
Odlarından dûd tolardı cihân (Aşkî, b3260-3264; Aytaç, 2017: 255)

Hüsn ü Aşk'ta yine cadıya benzetilen yaşlı bir kadının tasviri yapılırken şu benzetmelere başvurulur: Dev gibi olan bu cadı, sanki cehennemdeki şeytana benzer, dört yanı karanlık ve zift olan bu cadının başı Karadağ'dan görünür. Onun ağzı, dişi yıpranmıştır. Bir ovayı andıran burnunda kertenkele ve zarbanlar yuva yapmıştır. Bu cadının dudağı dizlerine kadar sarkmıştır ve kötü kokulu bir filin hortumuna benzer. Onun çirkin gözleri kaplumbağa, kirpikleri yengeç, memeleri domuz gibidir. O kendisine iki kara çıyanı kaş, iki küme yılanı da zülf yapmıştır. Onun tarla kovuğuna benzeyen kulakları, kirpi yuvası ve sıçan yatağıdır. Cadının ağzından kötü sular akar ve kötü kokular gelir. Burnunda ve ağzında çeşitli hayvanların ikâmet ettiği bu cadı sanki cehennem zebanisidir.

Bir pîre-zen etmiş anda me'vâ

Câdû-yı mahûf-ı dîv-sîmâ

Dûzahda makarrı sanki şeytân
Dört yanı cahîm ü zift ü katrân

Başı Karadağdan nümû-dâr
Ağzı dişî köhne gûrı güftâr

Burnı Modaburnının ovası
Zarbân yatağı keler yuvası

Sarkmış leb-i zîri tâ-be-zânû
Mânende-i nâv-ı fîl-i bed-bû

Kaplubağa iki çeşm-i bed-reng
Kirpikleri hemçü pây-ı harçeng

İki meme şekli iki hınzîr
Bir kâr için etmiş anı ser-zîr

Kaş yapmış iki kara çiyanı
Zülf etmiş iki küme yılanı

Tarla koğuşı iki kulağı
Kirpi yuvası sıçan yatağı

Ağzından akar kerîh sular
Kârîz gibi kötü kokular

Burnında çiyân u mûş u akreb
Ağzında zehirli hayye vü dabb

Âteş ile söyleşir zebânı
Gûyâ o cehenneme zebânî (Hüsn ü Aşk b. 1385-1397; Doğan, ty: 97)

Aşk mesnevilerinde genellikle âşıkların arasının bozulmasına veya onların aşkları uğruna zorlu bir mücadele vermesine sebep olan bir karaktere rastlanır. Bu karakter, iyiliğin karşısındaki engel olduğu kadar çirkindir de. Larendeli Hamdi, Leyla ile Mecnûn'un aşklarını öğrenen bir cariyeyi şu şekilde betimler.

Kadîmîden meger var idi kallâş
Kapularında bir karı karavâş

Yüzi kara idi vü saçları ak
Cehennem çehresin yakmaga müştâk

'Asâsı tîre benzer kâmeti yây
Habisü'ş-şekl ü bed-sîmâ vü bed-rây

Yüzi pür-şak teni pür mû vü giryân
Gören sanur anı dîv-i biyâbân

Tonatmış boynunun etrâfını reg

Çekilmiş gûyiyâ zencîre bir seng

Yeni içinde her bâzûsı kim var
Çeh içre san kara urgandır iy yâr

Bacakları misâl-i nây-ı enbân
Berinden sarkup inmiş tâ-be-dâmân

Karımışdı şu resme ol 'atîka
Ki köhne-y-di cihândan fi'l-hakîka

'Acûz-i dehre ol gammâz-ı mühmel
San Âdemden dahı gelmişdi evvel (Lârendeli Hamdî, b.1216-1224; Kütük, 2002: 470)

Yukarıdaki beyitlerde betimlenen cariyenin yüzü kara ve saçları aktır. Onun asası ok, kameti yay gibidir. Biçimsiz, çirkin yüzlü ve kıllı bu cariyeyi gören onu bir çöl devi sanır. Onun boynunu çevreleyen damarlara bakıldığında o, zincire vurulmuş bir taşı andırır. Pazıları kuyu içindeki kara bir organ gibi olan bu cariyenin eteğine kadar sarkan bacakları heybe kamışına benzer. Bu cariyeye dünyadan bile yaşlıdır. Bu değersiz gammaz, köhne dünyaya Âdem'den önce gelmiştir.

Celilî, Leyla vü Mecnûn mesnevisinde Mecnûn'a Leyla'nın evlendiği haberini getiren kadını şu şekilde tasvir eder: Saçı başı ağarmış bu yaşlı kadın sanki Zal'in kız kardeşidir. Gam ve keder taşımaktan beli bükülmüş olan kadın, köhne bir mezardan başını çıkarmış bir yılan gibi ağzından zehir saçır. Çirkin yüzündeki siyah beni, hamam ocağının külleri üzerindeki kömürü andırır. Çapaklı gözleri, yeşil çanak içerisindeki arseniğe benzeyen kadının, pis ağız ise şeytanın ayağındaki yırtık ayakkabı gibidir. Mavi şişeye benzeyen gözlerinden sürekli nefis damlar. Zayıf ve güçsüz ayakları, yokluk dehlizindeki sütuna benzer. Bükülmüş beli, şer mezarındaki oraktır. Kadının boyu; gam dolu, mezar gibi bir eve girmeye yarayan asa gibidir. Ağzından dişleri düşmüş, bedeninden canı çıkmak üzeredir. Boynundaki riya tespahi, yılan ve ejderha halkasına benzer. Elindeki asası yılanı benzeyen bu kadın sanki zamanın büyücüsüdür.

Bir pîre-zen irdi ana nâgâh
Geh gögsin urur gehî ider âh

Hemşîre-i pîr-i zâl-ı 'âlem
Bâr-ı gam u derd ü gussadan ham

Ağzında zebân-ı zehr-güftâr
Bir gûr-ı kühende san ser-i mâr

Ol hâl-i siyâh ü çehre-i zîşt
Hâkister-i külhan üzre engiş

Kalmış iki gözleri çapakda
Zirniş gibi yeşil çanakda

Sankim görünür dehân-ı nâ-pâk
Şeytân ayağında keşdür çâk

San gözlerini kebûd şişe
Kim reşha-i nefis ider hemişe

Ol pây ki lâgar ü zebûndur
Dehlîz-i 'ademde san sûtûndur

Kaddi ki ham oldu bî-kıyâs ol
Şer mezra 'asına oldu dâs ol

Ev ki deri gûr-ı ğam-serâdur
Kaddi ana girmege 'asâdur

Dendânı ki düşmiş ol dehenden
Cân çıkmağa râh ider bedenden

Boynında ki sübha-i riyâ var
San halka-i mâr u ejdehâ var

Sahhâre-i rûzgâra benzer
Destinde 'asâsı mâra benzer (Celilî, Leyla vü Mecnûn, b.1372-1384; Kazan Nas, 2018: 223)

Varka ve Gülşâh'ta, Varka'ya Gülşâh'm öldüğü yalanını söyleyen kadın siyah yüzlü ve çirkindir. Onun bu görüntüsü gül bahçesini hazana çevirir. Otlakta bir öküz onu görse yavrusunu bırakır kaçır. Bu kadının ayağının bastığı yere dokunanın vücudunda kurdeşen çıkar. Onu düşünde görenin bile ölene kadar başından felaket eksik olmaz.

Ne zen tire yüzinden rûz-ı rûşen
Hazân olur dem-i serd ile gülşen

Yüzini görse ger sahn-ı çerâda
Buzagusını almaz gâv-ı mâde

Basup izine anun kim ki varur
Teninde kurdeşenini çıkarur

Düşinde göricek hayra yoranun
Ölince nekbeti gitmeye anun

Hilâl ana didi ey bed-likâ zen
Bana oldun savulmaz bir belâ sen (Varka ve Gülşâh, 5190-5195; Yıldız, 2018: 379)

Keçecizâde İzzet, Mihnetkeşân'da "Sıfat-ı pâsbân-ı bed-manzar u bed-elhân" başlığı altında bir bekçiyi tasvir eder, bu bekçi kötü sesli ve çirkindir. O, sanki feleğin bekçisidir. Sesi o kadar çirkindir ki duyan herkes korkar. Onun sesinin yanında eşeğinki bülbül nağmesi gibi kalır. Bekçinin kolları çomak, karnı davul, göğsü dümbelek gibidir. Hem kel hem fodul olan bu bekçinin acayip bir görüntüsü vardır:

Fakat geceler vardı bir pâsbân
Bed-elhân u bed-sûret ü bed-zebân

Aceb bekçi kim pâsbân-ı felek
Sadâsın işitdikçe ürkmek gerek

Verir nağmesi savma belkim zarar
Sezâ Ermenî zangocu olsa ger

Nevâlar ki gûş eylese ez-kazâ
Kulağın tıkar bûm-ı dehşet-fezâ

Gelir ehl-i taba eğer konsa hem

Yanında eşek bülbül-i hoş-negam

Çomak kolları karnı gûyâ dühül
Alâ zumihî'l-bâtıl üstâd-ı kül

Çıkık gögsü mânende-i dümbelek
Sadâ hirre vü kaz ile müşterek

Katı bü'l-aceb heykeli var idi
Biraz da başında keli var idi

Acebdir ki hem kel idi hem fodul
Olur olmaza çalmaz idi tavul (Mihnetkeşân, b. 1572-1580; Özyıldırım, 268).

Mostarlı Hasan Ziyâ'î, Şeyh-i San'ân mesnevisinde sahte bir veliden bahsederken onu, kötü huylu, sarı benizli, çirkin şekilli, zayıf, kuru, çirkin işler yapan, keten gibi gök gözlü ve misli bulunmaz bir fettan olarak betimler:

Hûyî bed benzi sarı şekli kabîh
Hâli kem cismi kurî kârî fazîh

Gözi gök 'aynı bahâr-ı kettân
Hâsılı misli bulunmaz fettân (Mostarlı Hasan Ziyâ'î, b.1157-1158; Gürgendereli, 2017: 92)

Sadece aşk mesnevilerindeki türlü hilelerle âşıkların arasına girerek onların kavuşmasını engelleyen kötü karakterler değil tarihi kimi şahsiyetler de bazı eylemlerinden dolayı çirkin olarak nitelendirilmiştir. Mesela, Şeref Hanım, divanında yer alan bir mersiye Hz. Hasan ve Hüseyin'i katleden Yezîd ile Mervân'ı çirkin yüzlü hainler olarak değerlendirir:

Zulm ile 'âkıbet ol hâ'in-i bed-sîretler
Nitdiler kanı Hasan kanı Hüseyin-i zî-şân (Şeref Hanım, Mersiye 18/8; Arslan, 2018: 42).

Nev'î-zâde Atâyî, Sohbetü'l-Ebkâr'da adaletsiz ve merhametsiz yöneticilerin ülkeye vereceği zararı Mısır Hükümdarı Karakuş'a ait bir hikâyeyle anlatırken Karakuş'un görünüşünü şu beyitlerle tasvir eder:

Ne Karakuş ki bir zengî-i zişt
Zift ile dûde ile kîr-i sirişt

Dil zebâne, gözi ahker-veş idi
Başı bir kunbara-i âteş idi

Oldı kıvrık tudağı mevc-i belâ
Dışleri keff-i sefid olmuş ana

Kelle güya ser-i katrânda habâb
Cezve-i kahve gibi mağzı harâb

Bînî-i eftas-ı sûrâh-nümâ
Bir çürük baklaya benzer meselâ

Pençesi kec mec ü bâzû mu'vec
Çıkdı san Kara denizden yengeç

Nâ-münâsib bedeni cildi haşîn
Sîne âhenger önindeki meşîn (Nev'î-zâde Atâyî, b.1342-1350; Yelten, 2017: 92).

Beyitlerde söylenildiği gibi Karakuş, çirkin bir zencidir. Onun mizacı da katran ve duman gibidir. Dili ve gözü ateş gibi olan Karakuş'un başı bir ateş humbarasını andırır. Onun eğri dudakları bela dalgasına, dişleri beyaz köpüğe, kellesi katran içindeki kabarcığa, büyük delikli burnu çürük baklaya benzer. O; eğri, çarpık pençeleri ve yılan gibi kıvrımlı kollarıyla Karadeniz'den çıkmış yengeç gibidir. Münasebetsiz bir bedeni ve sert cildi olan Karakuş'un göğsü bir demircinin meşin önlüğünü andırır.

Mizacı güzel olup iyilik yapan çirkinlere de rastlanmaktadır. Gül ü Hüsrev'de Gül'ün zindandan kaçmasına yardımcı olan Kâfûr, kömür gibi siyah ve çirkin bir hizmetçidir:

Mü'ekkeldür ana bir hâdim-i zîşt
Adı Kâfûr kendüsi çü engiş

Yüzi çirkîn ü hulkı hûb idi key

Gül'ün işine ol matlûb idi key (Gül ü Hüzrev, b.4639-4640; Kızıлтаş, 2018: 587).

Şairler bazen kendilerini de çirkin olarak nitelendirmiştir. Arpaemînzâde, âşığın çirkinliğinden bahsederken âşığı siyah, sevgiliyi de ayna (beyaz ve parlak) kavramıyla ilişkilendirerek "Aynanın çirkin yüzlüleri reddetmeyip her şeyi olduğu gibi kabul edip yansıttığı gibi sevgilinin de siyah yüzlü çirkin âşığı dergâhından kovmaması gerektiğini" söyler:

Tarîd-i dergehün itme bu 'abd-ı rû-siyehi

K'ider mi âks-i ruh-ı zîştî âyine merdûd (Arpaemînzâde Mustafa K.1/58; Kutlar Oğuz, 2017: 35)

Şiirlerde genelde güzel sevgili-çirkin âşık veya rakip ifadeleriyle tezat sanatına başvurulur:

N'olaydı hâk-i pâyuna ey bî-bedel güzel

Çirkin yüzümü sürebileydüm güzel güzel (Hayretî, Kıt'a 6/1; Gök, 2017: 484).

Şevkî gibi eyler hat-ı sebzûne du'âlar

Çirkin yüzün urup kara topraga benefşe (Edirneli Şevkî, G. 168/8, Durmuş-Canım, 2018: 305).

Âşığın çirkin yüzlü olmasında sevgilinin de rolü vardır. Sevgili, âşığı yanından uzaklaştırmak için topuklarıyla sürekli tekmeler ve âşığın yüzü ayak taşı gibi delik delik olur:

Ökçe itdükçe lekedle dil-rübâ-yı tünd-hû

Çehre-i âşık ayak taşı gibi evkâr olur (Bosnalı Sâbit, G.84/7, Aydın, 2019: 687)

Felekten sürekli şikâyet eden âşıkların dünyası ve talihi de çirkindir. Bilindiği gibi felek; gökyüzü, dünya, talih ve baht gibi anlamlara gelir ve feleğin insanların kaderine etki ettiğine inanılır. Onun kader üzerindeki bu etkisi şairler tarafından şikâyetlere konu olur ve kendisinden hep kötü sözlerle bahsedilir. Bu dünya ve felek, âşıklara çoğu zaman çirkin yüzünü gösterir. Bu yüzden âşıklar hep ızdırap çekerler. Dünya; yaşlı, hilekâr ve insanlara tuzaklar kuran çirkin bir kocakarıdır. İbrahim İbn-i Bâlî Hikmetnâme'de bunu şu şekilde dile getirir:

Bu dünyâ şol 'acûza benzer iy yâr

Kabihü'-şekl hem mekrûh ü murdâr (Bâlî, b8685; Şeylan, 2018: 208)

Süheylî, Rüstem Paşa-zâde Hasibî Hüseyin Efendi için yazdığı mersiyede felek ve dünyayı saçı başı ağarmış çirkin yüzlü birine benzeter:

İy pîre-zâl-i zîşt-likâ bildüğüm bu kim

Alur göz ile ârif odur bakmaya sana (Süheylî, tb.1/5; Harmancı, 2017: 158).

Gönül gözü açık olanlar, bu zalim, kirli ve çirkin yüzlü dünyaya meyletmezler:

Sana erbâb-ı basîret nice dil virsün ki sen

Hem be-gâyet zişt ü hem nâ-pâk ü hem cevvarsın (Hayretî, K.19/4; Gök, 2017: 1291).

Âşıkların bahtı da çirkindir, onlar bu yüzden feryat ederler. Âşıkların çirkin talihi kendileriyle alay etmektedir:

Helâk-ı şîve-i nâ-sâz tâli'-i ziştüm

Bûtân gibi bana itmekte arz-ı tannâzı (Seyyid Vehbî, K.31/37; Taşdemir, 2020: 4012)

Dâd sad dâd ey ferîd-i zamân

Baht-ı bed-çihreden âmân âmân (Nâbî, M.7/247; Yiğit, 2018: 412).

Didi iynâ-küşûde baht-ı siyâh

Tâli'-i şûm u kec-rev ü güm-râh

Ahter-i bed-likâ felâket-cû

Dâ'imâ nekbet oldı mı sana hû (Vücûdî, b.1334-1335; Aydemir, 2017: 136).

Sonuç

Klasik Türk şiirinde çirkinlik, arkaik dönemlerden ve mitolojilerden beri var olan, zamanla yerleşik hale gelmiş bir temayüle benzer biçimlerde ele alınır. Bu temayülün en belirgin tarafı çirkinliğin büyük ölçüde güzelliğin zıttı olarak tanımlanması ve konumlandırılmasıdır. Bu nedenle çirkinlik, güzellik anlayışının değişmesine paralel bir seyir izlemiş ve güzelliğin değişmesine bağlı olarak çirkinlik algısı da güncellenmiştir. Bu durumda çirkinliğin tanımı ve fiziki sınırlarının belirleyicisi güzellik olmuştur. Klasik Türk şiirinde çirkinliğin fiziki sınırları çizilirken maddi unsurların ön plana çıktığı görülür. Güzel olarak addedilen beyazlık, aydınlık, incelik, tazelik gibi niteliklerin tam zıddı çirkinliğin tasviridir. Siyahlık, yaşlılık orantısız büyüklük veya küçüklük gibi fiziki özellikler çirkinliğin görüntülerinden bazılarıdır. Klasik Türk şiirinde çirkinlik fiziki bir gerçeklik yahut görüntü olmanın ötesinde doğruluğun, iyiliğin, hoşgörünün veya aşkın karşısındaki olumsuz durum olarak da görülür. Bu nedenle şiirlerde ikilem oluşturan, şairi veya şiir kişilerini zor duruma sokan, Allah yolundan uzaklaşmaya yol açacak her kişi yahut durum da çirkin olarak görülebilir. Klasik Türk şiirinde çirkinlik söz konusu olduğunda ilk akla gelen şahıs "rakip"tir. Rakip; aşk mesnevilerinde genellikle yalancı, yaşlı ve çirkin bir kadın olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca şiirlerde; âşık, dünya, felek, talih vb. çirkin olarak tavsif edilmiştir. Şiirlerde çirkin karakterlerin görünüşü tasvir edilirken Ehremen, Ye'cûc-Me'cûc, zebânî, şeytan vb.'ye göndermeler yapılmıştır. Ayrıca köpek, karga, eşek, domuz, yılan, yengeç vb. hayvanlar üzerinden de çirkinlik anlatılmıştır. Bu anlatımlar fiziki olarak çirkinliği, ahlaki açıdan da kötülüğü işaret eder. Klasik Türk şiirinde çirkin bir sevgiliden bahsedilmez. İdealize edilmiş bir varlık olarak sevgiliyi yolundan döndürenler, 'kandıranlar', güzel ve iyi olanın önündeki engel oldukları için çirkindir. Elbette güzellikte olduğu gibi çirkinliğe dair tasvirlerde de mübalağalı anlatım ön plana çıkar.

KAYNAKLAR

- Arslan, M. (2018). Şeref Hanım Divanı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 03.12.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59880,seref-hanim-divanipdf.pdf?0>
- Aydemir, Y. (2017). Vücûdî, Hayâl ü Yâr. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 08.11.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56189,vucudi-hayal-u-yarpdf.pdf?0>
- Aydın, G. (2019). Bosnalı Sâbit Divanının Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.

- Aytaç, A. (2017). *Heft Peyker*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2017. (E.T. 17. 12. 2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54135,53552heft-peyker-askipdfpdf.pdf?0>
- Başpınar, F. (2016). *Beyânî [ö.1664-5] Dîvân İnceleme-Metin A-B*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 10.12.2019). e-kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78363/beyani-divani.html>
- Bilgin, A. (2017). *Nigârî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2017. (E.T. 11.10.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55757,nigari-divanipdf.pdf?0>
- Bozkurt, K. (2008). *Kıyâfet İlmî Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâmesi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi SBE.
- Doğan, M. N. (2015). *Şeyh Galib Hüsn ü Aşk*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T.10.10.2019). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10711,seyhgalibhusnuaskmuhammetnur doganpdf.pdf?0>
- Durmuş, T. I.-Canım, R. (2018). *Edirneli Şevkî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 19.06.2020). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59035,sevki-divanipdf.pdf?0>
- Eco, U. (2009). *Çirkinliğin Tarihi*. (Çev. Anaca Uysal Ergün vd). İstanbul: Doğan Yay.
- Esir, H. A. (2017). *Lâmi'î Çelebi Ferhâd ile Şîrîn*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 20.03.2020). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55974,ferhad-ile-sirinpdf.pdf?0>
- Gök, S. (2017). *Hayretî Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.
- Gürgendereli, M. (2017). *Mostarlı Hasan Ziyâ'î, Şeyh-i San'ân Mesnevisi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 18.12.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56210,mostarli-ziya39i-seyh-i-san-an-mesnevisipdf.pdf?0>
- Horata, O. (2019). *Esrâr Dede Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 25.11.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64058,esrar-dede-divanipdf.pdf?0>
- İsen, M.-Canım R. (2019). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 22.11.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64194,hamamizade-ihsan-divanipdf.pdf?0>
- Kaçalin, M. S. (2018). *Âhî Divanı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 26.11.2019), e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10590,ahidivanimustafakacalinpdf.pdf?0>
- Kardaş, S. (2019). "Divan Şiirinde Kötü Şahsiyetler". *Turkish Studies Language and Literature*, Volume 14, Issue 3, p. 1253-1281.
- Kazan Nas, Ş. (2018). *Celilî Leyla vü Mecnûn*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T.26.11.2019). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58919,celili-leyla-vu-mecnunpdf.pdf?0>
- Kesik, B. (2018). *Cenâbî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T.12.11.2019). e-kitap <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59983,cenabi-divanipdf.pdf?0>
- Kızıлтаş, M. (2018). *Tutmacı'nın Gül ü Hüsrev Mesnevisi (Tenkitli Metin-Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bitlis: Bitlis Eren Üniversitesi SBE.
- Kutlar Oğuz, F. S. (2017). *Arpaemînzâde Mustafâ Sâmî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 08.09.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0>
- Kütük, R. (2002). *Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevisi*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE.
- Özyıldırım, A. E.(ty) *Keçecizâde İzzet Molla-Mihnetkeşân*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., ty, (E.T. 05.12.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10694,kmmetinpdf.pdf?0>
- Rosenkranz, K. (2018). *Çirkinin Estetiği*. (Çev. Mustafa Özdemir). İstanbul: Muhayyel Yay.
- Şemseddin Sami. (2008). *Kamus-i Türkî*. İstanbul: Sahhaflar Yay.
- Selçuk, B. (2017). *Nalî Mehmed Efendi Tuhfetü'l-Emsâl*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., (E.T. 10.10.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55915,tuhfetul-emsalpdf.pdf?0>

- Şentürk, A. A. (1995). "Klasik Osmanlı Edebiyatında Tipler I". *Osmanlı Araştırmalar*. C. 15, S. 15. s. 334-413.
- Şeylan, A. (2018). İbrahim İbn-i Bâli Hükmetnâme. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 18.12.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56529,ibrahim-ibn-i-bali-hikmet-name-iipdf.pdf?0>
- Tanrıbuyurdu, G. (2018). Kalkandelenli Mu'îdi Divanı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 09.08.2019). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59883,kalkandelenli-mu39idi-divanipdf.pdf?0>
- Taşdemir, İ. (2020). Seyyid Vehbî Divanının Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi SBE.
- Tavukçu, O. K. (2020). Ahmed Rıdvan'ın Hüsrev ü Şîrîn Mesnevîsi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 10.06.2020). e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78414/ahmed-ridvan---husrev-u-sirin.html>
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. (1998). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Yelten, M. (2017). Nev'i-zâde Atâyî. Sohbetü'l-Ebkâr. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 15.12.2019), E-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55751,sohbetul-ebkarpdf.pdf?0>
- Yıldız, A. (2018). Defter Emîni Mustafa Çelebi Varka Gülşâh. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. (E.T. 15.12.2019). e-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58903,defter-emini-mustafa-celebi-varka-ve-gulsahpdf.pdf?0>
- Yiğit, A. S. (2018). Nâbî Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.

UGLY AND UGLINESS IN CLASSICAL TURKISH POETRY

Kürşat Şamil ŞAHİN

ABSTRACT

Ugliness has been a concept and image that shapes its meaning and definition through beauty. Throughout the ages, the definition of ugliness has also been made as the opposite of beauty. Ugliness, which has been defined and described as the opposite of beauty since the first examples in world literature, has changed its own image in parallel with the change in the understanding of beauty. The understanding of ugliness in classical Turkish poetry contains the reflections of this general tendency. However, classical poetry also presents a characteristic and different picture of ugliness with the effect of its own dynamics. In classical poetry, it can be said that moral understanding is as determinant as physical perception in the emergence of this characteristic picture. In this article, it is aimed to draw a general framework on the understanding of ugliness in literary texts. Afterwards, the physical limits of the ugly understanding in classical Turkish poetry were revealed. In classical Turkish poetry, it was also emphasized with which concepts the perception and understanding of ugliness beyond physical boundaries are discussed.

Keywords: classical Turkish poetry, ugly, ugliness